

KAMILLA FREJUSZ

AKADEMIA KATOLICKA W WARSZAWIE, COLLEGIUM BOBOLANUM

ORCID 0000-0001-7620-6599

KOŚCIÓŁ WYZNAJĄCY WIARĘ – REFLEKSJE KATECHETYCZNE NA KANWIE NAUCZANIA FRANCISZKA BLACHNICKIEGO I JANA CHARYTAŃSKIEGO

Jednym z głównych zadań katechezy jest prowadzenie do poznania wiary. Jak czytamy w najnowszym dyrektorium: „katecheza ma za zadanie ułatwiać poznanie i zgłębianie chrześcijańskiego orędzia. W ten sposób pomaga poznawać prawdę chrześcijańskiej wiary, wprowadza w poznanie Pisma Świętego i żywej Tradycji Kościoła, wspiera poznanie Credo (Symbolu wiary) i tworzenie spójnej wizji doktrynalnej, na której można się w życiu oprzeć. Ważne jest, by nie lekceważyć tego poznawczego wymiaru wiary i troszczyć się o umacnianie go w procesie formowania integralnej chrześcijańskiej dojrzałości. Porażką byłaby bowiem katecheza przeciwstawiająca treści doświadczeniu wiary. Bez doświadczenia wiary zostalibyśmy pozbawieni prawdziwego spotkania z Bogiem i z braćmi, zaś brak treści uniemożliwiłby dojrzewanie w wierze, która pozwala wprowadzić w istotę Kościoła i przeżywać spotkanie oraz wymianę myśli z innymi”¹. Słowa te, wyjaśniające na czym ma polegać prowadzenie do poznania wiary, stanowią klucz do rozważań niniejszego artykułu. Na ich podstawie, a w odniesieniu do nauczania Jana Charytańskiego oraz Franciszka Blachnickiego, ukazane zostaną następujące aspekty: poznawczy wymiar wiary, doświadczenie wiary, dojrzewanie w wierze oraz świadectwo wiary.

Wyznanie wiary – „Bóg oczekuje od nas wiary i wyznania wiary”²

Temat wiary i jej wyznawania pojawia się we wszystkich publikacjach zarówno Franciszka Blachnickiego, jak i Jana Charytańskiego, stanowiąc dla nich

¹ DK 80.

² F. Blachnicki, *Zaryzykować wiarę*, Kraków 2013, s. 27.

cel katechezy³. Zdaniem ks. Blachnickiego Bóg „oczekuje od nas dwóch rzeczy: wiary i wyznania wiary. Nie wystarczy sama wiara. (...) wyznanie wiary to nie sprawa jakaś nieistotna, dowolna, to jest taki obowiązek jak i sama wiara”⁴. Dlatego koniecznym w katechezie jest nie tylko doprowadzenie do wiary, ale także danie o niej świadectwa, wyznanie jej – zarówno ustami, czynami, jak i całym życiem. Owocem ewangelizacji powinna być zawsze nie tylko wiara, ale także ewangelizacja, czyli wyznanie wiary. Ekonomia zbawcza pokazuje, że Bóg w dialogu z człowiekiem prawie zawsze posługuje się pośrednictwem drugiego człowieka, tego który najpierw usłyszał i uwierzył, a potem poprzez swoje świadectwo przekazuje wiarę innym. Dlatego dzielenie się wiarą, zwiastowanie i jej głoszenie jest jej warunkiem. Aby człowiek mógł uwierzyć, słowo Chrystusa musi być mu głoszone i zwiastowane⁵. W tej kwestii na członkach Kościoła spoczywa ogromna odpowiedzialność. Jak podkreśla Jan Charytański, choć „Objawienie jest całkowicie darmowym zwróceniem się Boga do ludzkości, członkowie Kościoła nie są jedynie biernymi odbiorcami, ale są odpowiedzialni za czynne przekazywanie i zgłębianie Objawienia”⁶. Stąd też wiara, choć jest aktem głęboko osobowym, ma również charakter eklezjalno-społeczny. Odwołując się do *Katechizmu Kościoła katolickiego*, Charytański wyraźnie podkreśla ten wymiar wiary. Zauważa, że wiara Kościoła zawsze „poprzedza wiarę jednostki, karmi ją i podtrzymuje”⁷.

Poznawczy wymiar wiary – „Świadectwo życia musi poprzedzać głoszenie Dobrej Nowiny słowem”⁸

Poznawczy wymiar wiary dotyczy zgłębiania chrześcijańskiego orędzia, czemu służyć ma poznanie Pisma Świętego, Tradycji Kościoła oraz Credo. W ten sposób katechizowany ma możliwość zapoznania się ze spójną doktryną, na której może opierać swoje decyzje i wybory. Składający się na to depozyt wiary powierzony został całemu Kościołowi. Szczególną rolę w jego przekazie odgrywa Urząd Nauczycielski Kościoła. Bóg, objawiając się człowiekowi, daje poznać siebie samego. Wyposażył człowieka w zdolności i kompetencje poznawcze. Człowiek może zatem za pomocą swojego rozumu poznawać Boga. Jak słusznie zauważa Jan Charytański, człowiek w odróżnieniu od zwierząt nie jest ograniczony własnym środowiskiem. Nie podlega tylko instynktowi, ale dzięki wolnej woli i rozumowi może planować

³ Por. F. Blachnicki, *Kerygmatyczna odnowa katechezy (Zorientowanie w problematyce)*, Warszawa 2005, s. 93-107.

⁴ F. Blachnicki, *Zaryzykować wiarę*, dz. cyt., s. 27.

⁵ Por. tamże, s. 28.

⁶ J. Charytański, *Kim jestem jako człowiek i chrześcijanin. Rozważania w oparciu o Katechizm Kościoła katolickiego*, Kraków 2006, s. 19.

⁷ Tamże, s. 20.

⁸ J. Charytański, *W kręgu zadań i treści katechezy*, Kraków 1992, s. 17.

swoje życie, podejmować wolne decyzje. Człowiek jednocześnie jest otwarty na świat i ma w sobie naturalne pragnienie odkrywania jego tajemnic. Odczuwa potrzebę przekraczania swoich granic oraz otwarcia się na transcendencję. Pragnąc zrozumieć początek i cel wszechświata, musi postawić się wobec pytania o ostateczny sens swojego istnienia. Dlatego (powtarzając za Akwinatą) Charytański podkreśla, że człowiek może dojść do poznania istnienia Boga. Powszechność religijnych poszukiwań świadczy, że człowiek jest istotą otwartą na Boga. Może zatem Go poznawać, a co za tym idzie poznawać wiarę, dążyć do jej odkrywania w sobie⁹.

Poznawczy charakter wiary wymaga od katechezy, aby ułatwiała poznawanie i zgłębianie chrześcijańskiego orędzia, pomagała wprowadzać w poznanie Pisma Świętego i żywej Tradycji Kościoła oraz wspierała poznanie Credo (Symbolu wiary) i poprzez to tworzyła spójną wizję doktrynalną¹⁰. Praca nad spójną wizją doktrynalną w katechezie zajmowała większość działalności naukowej zarówno Jana Charytańskiego, jak i Franciszka Blachnickiego. Pierwszy z nich, wykładając katechetykę na Papieskim Wydziale Teologicznym Bobolanum, Akademii Teologii Katolickiej oraz Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, całe swoje życie poświęcił katechezie, jej zadaniom i treściom. Będąc włączonym do prac Komisji Katechetycznej Episkopatu Polski, „zasłużył się opracowaniem Ramowego programu katechizacji na poziomie szkół podstawowych (1971). Z myślą o posłudze na rzecz polskiej katechezy ks. Charytański utworzył Centrum Katechetyczne w Warszawie. W ciągu wielu lat swojej działalności przygotowało i wydało ono serię podręczników dla uczniów i podręczników metodycznych dla katechetów”¹¹. Pismo Święte było dla niego centralną kategorią katechetyczną. Za główne zadanie katechezy posoborowej uważał nie tyle uczenie chronologii biblijnej, co bardziej prowadzenie do umiejętności wspólnego – nauczyciela i ucznia – odkrywania istotnego przesłania orędzia, tzn. kerygmatu, który jest orędzim zbawczym i zajmuje się wyjaśnieniem problemów człowieka i jego egzystencji. Powołując się na konstytucję *Dei Verbum*, Charytański postulował, by w katechezie wydobywać istotne treści nie tylko z poszczególnych perykop, ale starać się je zrozumieć w kontekście całego depozytu Objawienia. Uważał, że tylko wówczas zaistnieje szansa ukazania pełni zbawczego orędzia, a katechizowany będzie mógł poznać to, co Bóg chciał ludziom oznajmić. Będzie mógł jednocześnie odkryć pełne miłości Boże wezwanie do człowieka. Obok Pisma Świętego, kolejnym ważnym źródłem katechezy dla Charytańskiego była liturgia, co tłumaczy jego liczne publikacje na temat wychowania liturgicznego¹².

⁹ Por. J. Charytański, C.M. Sondej, *Kim jestem jako człowiek i chrześcijanin. Rozważania w oparciu o Katechizm Kościoła katolickiego*, dz. cyt., s. 18-19.

¹⁰ Por. DK 80.

¹¹ R. Buchta, *Mistagogia w polskiej refleksji i praktyce katechetyczno-duszpasterskiej po II Soborze Watykańskim*, Katowice 2017, s. 205.

¹² Por. A. Offmanski, *Zmagający się o kształt polskiej katechezy śp. Jan Charytański TJ: 23 VI 1922-4 VIII 2009*, „Colloquia Theologica Ottoniana” 2 (2009), s. 22-23.

Jan Charytański zdawał sobie sprawę, jak istotna jest spójna doktryna. Stąd też jego częste odniesienia do *Katechizmu Kościoła katolickiego* i postulaty sięgania po niego w katechezie¹³.

Konieczność spójnej doktryny i jej właściwego przekazywania stanowiła także ważny punkt teologicznej perspektywy katechezy w ujęciu Franciszka Blachnickiego. Wobec zarzutów, jakie stawiano mu w kontekście podważania intelektualnego wymiaru katechezy, wielokrotnie podkreślał, że nie kwestionuje samej wartości i konieczności nauczania wiary w Kościele. Zastrzeżenia, które wysuwał, dotyczyły natomiast określonej, wadliwej koncepcji nauczania wiary w Kościele. Odwołując się do doświadczeń pierwszych wieków chrześcijaństwa, okresu katechumenatu, wskazywał na różne formy nauczania wiary, dostosowane do stopnia dojrzałości eklezjalnej adresatów¹⁴. Blachnicki nigdy nie podważał znaczenia przekazu wiedzy w katechezie. Nadawał mu jednak konkretne miejsce. Uważał, że wiara nie może pogłębić się jedynie „poprzez jakieś studium naukowe, poprzez zdobywanie wiedzy, choć to też jest jeden z elementów wiary. Dlatego – pisał – „Kościół każe nam czcić tak zwanych doktorów Kościoła, świętych, którzy nauczali wiary z jakąś szczególną głębią. I korzystamy z tego światła, ale to jest sprawa raczej wtórna”¹⁵. Stąd celem nauki religii nie powinno być nigdy tylko przekazanie wiedzy religijnej, lecz wychowanie prawdziwego chrześcijanina i życie religijno-moralne. Nauczanie ma być tylko środkiem prowadzącym do tego celu, niejako drogowskazem do prawdziwej relacji z Bogiem¹⁶.

Doświadczenie wiary – „Doświadczenie wiary Kościoła uważa się za istotny element wychowania wiary”¹⁷

Zarówno Jan Charytański, jak i Franciszek Blachnicki podkreślali w swoich publikacjach znaczenie poznawczego charakteru wiary. Jednak dla każdego z nich, podobnie jak dla autorów najnowszego dyrektorium, porażką byłaby katecheza

¹³ Por. J. Charytański, *Niektóre wskazania wychowawcze „Katechizmu Kościoła katolickiego”*, Warszawa 1997; *Rzeczywistość miłości w „Katechizmie Kościoła katolickiego”*, Kraków 1998; *Katecheza o Duchu Świętym według „Katechizmu Kościoła katolickiego”*, Warszawa 1999; *Kim jestem jako człowiek i chrześcijanin. Rozważania w oparciu o Katechizm Kościoła katolickiego*, Kraków 2006.

¹⁴ Por. R. Buchta, *Zadania katechetyczno-duszpasterskie wskazane przez ks. Franciszka Blachnickiego w Katechumenacie na dzisiejszą godzinę. Spojrzenie w perspektywie minionego półwiecza*, „Studia Pastoralne” 17 (2021), s. 220.

¹⁵ F. Blachnicki, *Zaryzykować wiarę*, dz. cyt., s. 21.

¹⁶ Por. F. Blachnicki, *Pisma katechetyczne*, t. 2: *Katechetyka fundamentalna*, red. M. Marczewski, R. Murawski, K. Misiaszek, Warszawa 2006, s. 137-138.

¹⁷ J. Charytański, *Synod 1977 a orientacja antropologiczna w katechezie*, „Collectanea Theologica” 50/1 (1980), s. 63.

przeciwstawiająca treści wiary i doświadczenie wiary¹⁸. Dopiero ono bowiem czyni człowieka zdolnym wyznawać wiarę. „Bóg nie objawił logicznego systemu pojęć czy prawd. (...) Nie objawiał prawd abstrakcyjnych, mających zaspokoić ciekawość człowieka, czy też ukazać mu wewnętrzne tajemnice istoty i życia Bożego, jako rzeczywistości tylko do podziwiania, czy przyjęcia w wierze za prawdziwe. (...) Objawienie Boże jest rzeczywistością egzystencjalną dla człowieka. Dotyka istnienia ludzkiego, konkretnej egzystencji, by ją przetrworzyć”¹⁹. Dlatego dopiero doświadczenie wiary pozwala dawać świadectwo, samo z siebie pociąga do dzielenia się Dobrą Nowiną z innymi, a zatem do wyznawania wiary. W kontekście pogłębiającej się sekularyzacji dzisiejszego świata, Blachnicki postulował wypracowanie w Kościele nowej mistagogii, a zatem stworzenia dla ludzi dostępu do zasadniczego doświadczenia religijnego. Tylko wówczas, jego zdaniem, przekazywana słownie i pojęciowo wiedza religijna dzięki istnieniu jakiegoś egzystencjalnego podłoża może być przekonywającą i możliwą do przyjęcia dla współczesnego człowieka²⁰. Doświadczenie religijne, doświadczenie wiary warunkuje zatem skuteczność przepowiadania. Odwołując się do Arnolda, Blachnicki podkreśla, że katechizujący nie może tworzyć ani wymyślać przekazywanej treści. On najpierw musi ją przyjąć. Sam musi doświadczać wiary. Przepowiadanie jest bowiem „tylko daniem świadectwa o przyjętym objawieniu Bożym”²¹. Blachnicki jednocześnie przestrzega, aby w przekazie katechetycznym zachować właściwe proporcje, tak, „aby fakty i wydarzenia nie stały się ważniejsze od realnego doświadczenia wiary. Katecheza, jak przypomina, ma prowadzić przede wszystkim do pogłębienia i ukształtowania dojrzałej wiary i postawy chrześcijańskiej”²².

Powiązanie tematu doświadczenia wiary z postawami odnajdujemy także w analizach naukowych Charytańskiego. Bez doświadczenia wiary nie sposób mówić o osiągnięciu jednego z celów katechezy, jakim jest kształtowanie postaw. Człowiek w swoim życiu staje wobec wielu sytuacji, wydarzeń i osób. Te spotkania prowadzą go do powstawania określonego stosunku wobec nich. Zależy on „w wielkiej mierze od znaczenia i wartości, jakie wymienione rzeczywistości posiadają czy ukazują podmiotowi. O ile ów stosunek, zachowanie się nabiera cech stałości mówimy o kształtowaniu się postaw”²³. Te zatem są nierozłączne z doświadczeniem wiary.

¹⁸ Por. DK 80.

¹⁹ J. Charytański, *W kręgu zadań i treści katechezy*, dz. cyt., s. 14-15.

²⁰ Por. F. Blachnicki, *Idea Kościoła we współczesnej literaturze teologiczno-pastoralnej*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 4 (1971), s. 124.

²¹ F. Blachnicki, *Kerygmatyczna odnowa katechezy (Zorientowanie w problematyce)*, *Pisma katechetyczne*, t. 1, Warszawa 2005, s. 117.

²² T. Kopiczko, *Punkty fundamentalne teologicznej perspektywy katechezy w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, w: *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista. W dwudziestą rocznicę śmierci Sługi Bożego*, red. R. Buchta, Katowice 2009, s. 130.

²³ J. Charytański, *Z Dobrą Nowiną w szkole*, Warszawa 1991, s. 60.

Osobiste doświadczenie wiary musi wpływać na nasze postawy, a jednocześnie przyczynia się do kształtowania postaw tych, których katechizujemy.

Dojrzewanie w wierze – „celem katechezy jest dojrzałość chrześcijańska, czy też prowadzenie do dojrzałej wiary”²⁴

Wiara nie jest czymś „nieruchomym”, statycznym. Człowiek dojrzewa w wierze. W kontekście podjętego tematu wyznawania wiary istotnym wydaje się uświadomienie sobie tej prawdy. Obserwując życie chrześcijan, ks. Blachnicki dostrzegał u wielu brak dojrzałości chrześcijańskiej. Uważał, że „ogromna większość żyje tak, jak żyją poganie: kłóćą się, procesują, nienawidzą, nie potrafią wybaczyć. Chodzą do kościoła, spełniają jakieś praktyki religijne, ale ich życie jest antyświadectwem”²⁵. Przyczynę tego stanu trafnie upatrywał w zaniedbaniu drogi, która prowadzi do dojrzałości chrześcijańskiej, a którą, jego zdaniem, jest katechumenat. Dostrzegał brak instytucji katechumenatu, której celem byłoby wychowanie ludzi do dojrzałości w wierze. Mówiąc o dojrzałości chrześcijańskiej, wskazywał na kilka istotnych aspektów. Odwołując się do Pisma Świętego zauważał, że dojrzałość chrześcijańska nie jest nigdy dziełem tylko człowieka. Człowiek sam z siebie nie jest w stanie tak się przemieniać, aby osiągnąć dojrzałość w wierze. Tę prawdę ks. Blachnicki wielokrotnie powtarzał. Jego zdaniem, w katechezie należy przypominać i uświadamiać, że natura ludzka jest słaba, ograniczona, niezdolna do osiągnięcia własnymi siłami stanu dojrzałej wiary. Jest to szczególnie ważne w kontekście błędnego „dopingu” do wysiłku w tym kierunku: „musisz mocno postanowić sobie, musisz chcieć i wtedy na pewno dojdiesz do tego. A tymczasem to jest nieprawda”²⁶. Dlatego mówiąc o dojrzewaniu w wierze, ks. Blachnicki zwracał uwagę na jego właściwe rozumienie. Postulował, aby uwolnić się od skojarzeń psychologicznych czy etyczno-ascetycznych. Nie chodzi tu o dojrzałość w sensie psychicznym ani o dojrzałość w sensie ascetycznym. Chodzi o taką dojrzałość wiary, którą może osiągnąć każdy, niezależnie od wieku. Dlatego możemy mówić o dojrzałości chrześcijańskiej dziecka, młodzieńca, człowieka dorosłego, bo każdy na swoim etapie życia chrześcijańskiego musi przeżywać właściwą sobie relację do Chrystusa. Tak pojęty proces prowadzenia do dojrzałości chrześcijańskiej, który ma się dokonywać właśnie przez katechezę, zakłada jakąś fazę wcześniejszą stawania się chrześcijaninem²⁷. Blachnicki był przekonany, „że nie ma innej drogi ratunku dla Kościoła, jak tylko znaleźć na nowo drogę do formowania dojrzałych chrześcijan, czyli przywrócić

²⁴ F. Blachnicki, *Świadectwo wiary*, dz. cyt., s. 86.

²⁵ F. Blachnicki, *Sympatycy czy chrześcijanie? Katechumenat na dzisiejszą godzinę*, Kraków 2004, s. 14-15.

²⁶ Tamże, s. 16

²⁷ Por. F. Blachnicki, *Świadectwo wiary*, dz. cyt., s. 87.

katechumenat. Parafia, która nie będzie miała katechumenatu – pisze – umrze. To jest najdonioślejsze, najpotrzebniejsze zadanie duszpasterskie, kluczowe, od którego zależy przyszłość Kościoła: prowadzić wiernych do tego, o co głośno woła ich niezrealizowany chrzest, który do tej pory u większości jest nierozwiniętym ziarnem, prowadzić do egzystencjalnego, osobowego spotkania z Chrystusem zmartwychwstałym²⁸.

Poszukując modelu katechezy prowadzącej do dojrzałości w wierze, ks. Blachnicki konsekwentnie wiązał ją z katechumenatem. Zgodnie z jego wskazaniem, katechumenat ma wyprzedzać katechezę i jej towarzyszyć, stając się w efekcie najważniejszym czynnikiem jej skuteczności. Stąd – jak zauważa R. Buchta – ks. Blachnicki „stawiał pytania o formę posiadanego przez Kościół katechumenatu. Konfrontując postulowany model katechumenatu z ówczesną rzeczywistością polskiego duszpasterstwa zauważył, że w Polsce jest on nieobecny, a zastępuje go zorganizowane na sposób szkolny nauczanie religii dzieci i młodzieży²⁹. W ramach katechumenatu ks. Blachnicki wymieniał trzy elementy, bez których w człowieku nie może dokonywać się dojrzewanie w wierze: słowo Boga, liturgię sakramentów oraz wspólnotę chrześcijańską. Zarówno głoszenie słowa, jak i sprawowanie liturgii powinno dokonywać się we wspólnocie, którą tworzą sami katechumeni, prowadzeni przez ochrzczonych chrześcijan, którzy uczą ich życia we wspólnocie. Dojrzewanie w wierze może, zdaniem Blachnickiego, odbywać się tylko w ramach wspólnoty chrześcijańskiej³⁰. Nie można bowiem „w pełni żyć w zjednoczeniu z Chrystusem nie żyjąc w konkretnej wspólnocie chrześcijańskiej, która jest przez Jego słowa zgromadzona i przez Jego obecność sakramentalną podtrzymywana³¹. Słusznie zauważa zatem Przemysław Sawa, że cała wizja katechezy Blachnickiego odzwierciedla soborową ideę Kościoła jako wspólnoty wspólnot. Małe wspólnoty mają ożywiać parafie, które coraz bardziej stanowią przestrzeń misyjnej służby wiernych. Słusznym wydaje się także stwierdzenie, że „propozycje Sługi Bożego stanowiły realizację tego, co obecnie papież Franciszek nazywa «nawróceniem pastoralnym»³².

Konieczność wspólnoty, a szczególnie znaczenie małych wspólnot, dla dojrzewania w wierze podkreślał w swoich publikacjach także Jan Charytański. Przyczynę braku identyfikacji z Kościołem, życia na marginesie Kościoła upatrywał właśnie w tym, że „Kościół zbyt mało starał się o umożliwienie odnalezienia swej

²⁸ F. Blachnicki, *Sympatycy czy chrześcijanie? Katechumenat na dzisiejszą godzinę*, dz. cyt., s. 22.

²⁹ R. Buchta, *Mistagogia w polskiej refleksji i praktyce katechetyczno-duszpasterskiej po II Soborze Watykańskim*, s. 203.

³⁰ Por. F. Blachnicki, *Sympatycy czy chrześcijanie? Katechumenat na dzisiejszą godzinę*, dz. cyt., s. 17-19.

³¹ F. Blachnicki, *Świadectwo wiary*, dz. cyt., s. 87.

³² P. Sawa, *Współczesna duchowość katolicka w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego. Konteksty, komponenty, aktualność*, „Studia Pastoralne” 17 (2021), s. 42.

chrześcijańskiej identyczności poprzez życie w grupie, w prawdziwej wspólnotcie”³³. To we wspólnotach, odwołując się do Ojców synodu z 1977 roku, Charytański upatrywał prawdziwe wartości katechetyczne. Dlatego postulował, aby parafia była miejscem powstawania takich wspólnot, aby była „wspólnotą wspólnot”, aby powstawały małe wspólnoty w komunii Kościoła (choć jednocześnie dostrzegał i opisywał niebezpieczeństwa, których należy w ramach tych wspólnot unikać)³⁴. Podejmując temat konieczności istnienia małych wspólnot, wiele miejsca w twórczości Charytańskiego zajmuje problematyka środowisk katechetycznych – parafii, rodziny, grup młodzieżowych³⁵. W kontekście ich struktur mówił o katechezie wspólnotowej oraz opisywał jej treści i formy³⁶.

Świadectwo wiary – „droga do żywej wiary prowadzi poprzez świadectwo wspólnoty wierzących”³⁷

Wyznanie wiary dojrzałego chrześcijanina musi być zawsze powiązane ze świadectwem. Co więcej, jak podkreśla Jan Charytański, „świadectwo życia musi poprzedzać głoszenie Dobrej Nowiny słowem. (...) Życie każdego człowieka w jego uwarunkowaniu psychologicznym i środowiskowym jest zupełnie różne od życia drugiego, nawet bliskiego człowieka. Katechizowany musi więc w czasie katechizacji zdobyć zdolność refleksji nad możliwościami świadczenia w swym prywatnym życiu, jak również zdolność oceniania kościelno-społecznego swego postępowania, zdolność odkrywania społecznych skutków dla misji Kościoła swego osobistego życia”³⁸. Dla Charytańskiego głoszenie słowa oraz świadectwo są nierozłącznymi komponentami wyznania wiary. To wyznanie, jego zdaniem, dokonuje się „zarówno słowem, jak i świadectwem wypływającym z wiary. (...) Świadectwo życia jest koniecznym warunkiem głoszenia Dobrej Nowiny słowem”³⁹. W kształtowaniu tej zdolności (dawania świadectwa wiary) ogromną rolę odgrywa właśnie katechizacja – ucząca myśleć, poszukiwać i znajdować rozwiązania w różnych sytuacjach życia⁴⁰.

Ks. Blachnicki temat świadectwa wiary rozważa w podwójnym aspekcie. Pierwszy z nich dotyczy owego świadectwa wiary w ramach samego procesu katechizacji (o ile stanowi ono integralną część katechezy i warunek jej skuteczności).

³³ J. Charytański, *W kręgu zadań i treści katechezy*, dz. cyt., s. 222.

³⁴ Por. J. Charytański, *Z Dobrą Nowiną w szkole*, dz. cyt., s. 40-44.

³⁵ Por. A. Offmański, *Zmagający się o kształt polskiej katechezy śp. Jan Charytański TJ: 23 VI 1922-4 VIII 2009*, dz. cyt., s. 26.

³⁶ Por. J. Charytański, *W kręgu zadań i treści katechezy*, dz. cyt., s. 223-226.

³⁷ F. Blachnicki, *Świadectwo wiary*, dz. cyt., s. 88.

³⁸ J. Charytański, *W kręgu zadań i treści katechezy*, dz. cyt., s. 17.

³⁹ Tamże, s. 16.

⁴⁰ Por. tamże, s. 17.

Drugi aspekt dotyczy świadectwa wiary jako celu katechezy (katecheza powinna wychować do świadectwa wiary). Sięgając do Nowego Testamentu, przedstawia pojęcie świadectwa w podwójnym znaczeniu. Pierwsze (typu Janowego) dotyczy faktu historycznego, rzeczywistości zewnętrznej, obiektywnej. To świadectwo o tym, co apostołowie widzieli i co słyszeli, czego dotykały ich ręce. Zupełnie inne jest świadectwo, którego typowym przedstawicielem jest św. Paweł (typu Pawłowego). To świadectwo nie dotyczy tylko wydarzenia historycznego, związanego z ziemskim życiem Jezusa. Dotyczy raczej przeżycia mistycznego, prawdziwego spotkania z Jezusem Chrystusem zmartwychwstałym. Św. Paweł daje świadectwo o tej rzeczywistości, jaką jest Jezus Chrystus zmartwychwstały, uwielbiony, który może się udzielić człowiekowi w jego wnętrzu, który może wezwać człowieka do bezpośredniego spotkania z Nim. To spotkanie z Chrystusem przemieniło Szawła i stało się odtąd istotną treścią jego nowego życia. Stąd też całe przepowiadanie św. Pawła jest inspirowane przez to spotkanie z Chrystusem Zmartwychwstałym. Jest to świadectwo wiary⁴¹. Paweł „świadczy o tej rzeczywistości, do której znalazł dostęp przez wiarę, a tą rzeczywistością jest Jezus Chrystus, który żyje w nim, który jest dla niego najwyższą wartością, któremu oddaje się jako Panu całym swoim życiem. Widzimy, że to jest innego rodzaju świadectwo niż tamto, o którym mówi św. Jan na początku swego listu”. Jak zauważa dalej Blachnicki, „obydwa świadectwa tworzą całość, należą do siebie, zawsze muszą występować łącznie i wzajemnie się uzupełniać”⁴². Dla Blachnickiego świadectwo typu Pawłowego jest świadectwem fundamentalnym, koniecznym, podstawowym i niezastąpionym. Świadectwo typu Janowego jest również świadectwem koniecznym, ale w stosunku do świadectwa Pawłowego jest ono czymś pomocniczym. Ono warunkuje w jakimś sensie tamto świadectwo. Zdaniem Blachnickiego to właśnie świadectwo typu Pawłowego prowadzi do spotkania z Chrystusem. Te dwa aspekty świadectwa prowadzą Blachnickiego do postawienia konkretnej tezy. Jego zdaniem w praktyce pastoralnej i katechetycznej rozbudowane zostało przede wszystkim świadectwo typu Janowego, czyli świadectwo historyczno-apologetyczno-racjonalistyczne. Kościół włożył ogromny wysiłek w przekonywanie o prawdziwości chrześcijaństwa, zapoznanie katechizowanych z faktami, wydarzeniami i dowodami (czyli tym wszystkim, co apologetyka zalicza do tzw. *praeambula fidei*). Pomimo rozczarowań i braku potwierdzenia skuteczności tego wysiłku, wciąż zakłada się, że to świadectwo stanowi fundament, z którego wyrośnie silna i żywa wiara. Jednocześnie pomija się w praktyce katechetycznej i pastoralnej świadectwo typu Pawłowego i brak jest jakiegoś zasadniczego przemyślenia i precyzyjnych ustaleń dotyczących konieczności, miejsca, roli i sposobu dawania tego świadectwa⁴³. Ta refleksja jest konieczna, ponieważ na „płaszczyźnie żywej wiary nie da się oddzielić wiary od

⁴¹ F. Blachnicki, *Świadectwo wiary*, dz. cyt., s. 84.

⁴² Tamże.

⁴³ Por. tamże, s. 85.

świadczenia. Rozdział taki jest sztuczny. Jeżeli będziemy go akceptować, nie osiągniemy w procesie katechizacji etapu dojrzałej wiary (...). A więc potrzebne jest wychowanie do świadectwa, i to w znaczeniu świadectwa Pawłowego, świadectwa mówiącego o moim kontakcie z Chrystusem, o tym, że Chrystus jest dla mnie kimś żywym, kto przemienia moje życie! To jest postulat, który się nasuwa i konieczne trzeba go do naszej katechezy wprowadzić⁴⁴. Potrzeba głoszenia świadectwa wynika także z samej natury doświadczenia wiary, doświadczenia prawdziwego spotkania z Chrystusem. Doświadczając tego spotkania, nie można nie głosić. Wewnętrzne spotkanie z Chrystusem, zgodnie ze społecznym charakterem natury ludzkiej, zawsze prowadzi do świadectwa wiary⁴⁵. Jeśli wierzący przeżywa prawdziwie swoją relację z Chrystusem, to nie może o Nim nie mówić, nie może nie świadczyć o Jego obecności w swoim życiu⁴⁶.

Podsumowanie

Jan Charytański i Franciszek Blachnicki w kwestii wiary nie tylko podejmowali rozważania naukowe, ale także sami byli prawdziwymi świadkami wiary. Wspominając Jana Charytańskiego, jego przyjaciele i wychowankowie mówili, że był wielkim i zarazem skromnym człowiekiem, wyróżniającym się aktywnością i zainteresowaniem aktualnych dokonań na polu praktyki katechetycznej⁴⁷. Jego życie zespalała „wiara i przekonanie o wartości słowa Bożego, daru Eucharystii i zmartwychwstania, bo Biblia i liturgia, życie chrześcijańskie, te główne źródła katechezy, były zarazem pasją Księdza Jana”⁴⁸. Jego „głęboka wiara oraz więź z Jezusem czyniły z Niego Świadka Jezusa ukrzyżowanego i Zmartwychwstałego”⁴⁹. Franciszek Blachnicki – nazywany, choćby w tytułach książek, jakie o nim powstały, „prorokiem żywego Kościoła”⁵⁰, „księdzem, który zmienił Polskę”⁵¹, „wizjonerem

⁴⁴ Tamże, s. 95.

⁴⁵ Por. F. Blachnicki, *Idea Kościoła we współczesnej literaturze teologiczno-pastoralnej*, dz. cyt., s. 94.

⁴⁶ Por. F. Blachnicki, *Świadectwo wiary*, dz. cyt., s. 87.

⁴⁷ Por. A. Offmański, *Zmagający się o kształt polskiej katechezy śp. Jan Charytański TJ: 23 VI 1922-4 VIII 2009*, dz. cyt., s. 28.

⁴⁸ W. Kubik, *Odszedł do Pana wybitny katechetyk – Ks. prof. zw. dr hab. Jan Charytański SJ*, w: *Jan Charytański SJ jako szef i katecheta. Wspomnienia*, red. I. Popiołek, S. Cieślak, Kraków 2015, s. 27.

⁴⁹ A. Długosz, *Wspomnienie o Ks. prof. dr. hab. Janie Charytańskim SJ*, w: *Jan Charytański SJ jako szef i katecheta. Wspomnienia*, dz. cyt., s. 35.

⁵⁰ A. Wodarczyk, *Prorok żywego Kościoła. Ks. Franciszek Blachnicki (1921-1987) – życie i działalność*, Katowice 2008.

⁵¹ T.P. Terlikowski, *Franciszek Blachnicki. Ksiądz, który zmienił Polskę*, Kraków 2021.

nowego człowieka i żywego Kościoła”⁵², „wychowawcą wolnych ludzi”⁵³ – swoją koncepcją katechezy i teologii pastoralnej świadczył o swojej wierze. Wypracowane przez niego na drodze nie tylko refleksji naukowej, ale także wiary założenia Ruchu Światło-Życie przyniosły i przynoszą szczególne owoce Kościołowi oraz inspirują na gruncie duszpasterstwa i posługi katechetycznej⁵⁴. Jego myśl, jak słusznie zauważa Zbigniew Nosowski, „sięga (...) nie tylko poziomowi jednego z ruchów odnowy Kościoła, nie tylko poziomowi Kościoła w Polsce. Ma on coś ważnego do powiedzenia całemu Kościołowi (ma, a nie tylko miał...)”⁵⁵. Potwierdzeniem życia wiarą jest niewątpliwie rozpoczęty w 1995 roku proces beatyfikacyjny sługi Bożego⁵⁶.

Kościół wyznający wiarę, chrześcijanin wyznający wiarę to przede wszystkim chrześcijanin, który ma jej osobiste doświadczenie. Ma również świadomość, że jest to proces, a on sam nieustannie potrzebuje dojrzewania w wierze i dawania świadectwa. Wszystkie te elementy (poznanie wiary, dojrzewanie w niej, jej doświadczenie i świadectwo) składają się na jej prawdziwe wyznanie, a więc takie, które może również innych doprowadzić do wiary, a co za tym idzie, także do prawdziwej relacji i spotkania Tego, w którego wiarę Kościół nieustannie wyznaje. Zarówno Franciszek Blachnicki, jak i Jan Charytański swoim życiem, działalnością duszpasterską i naukową „wyznawali wiarę” i uczyli, jak ją wyznawać, jak przede wszystkim w katechezie wychowywać do wiary, do jej wyznawania, doświadczenia, a następnie dawania świadectwa.

Streszczenie

Jednym z głównych zadań katechezy jest prowadzenie do poznania wiary. Proces ten zakłada zarówno poznawanie prawd wiary, wprowadzanie w poznanie Pisma Świętego, żywej Tradycji Kościoła, Credo oraz tworzenie spójnej wizji doktrynalnej. W procesie tym ważne jest, aby nie przeciwstawiać treści doświadczeniu wiary. To właśnie jej doświadczenie czyni człowieka zdolnym do jej wyznawania. W tym aspekcie istotna jest również świadomość, że człowiek podlega procesowi dojrzewania w wierze, że nie jest ona czymś raz w pełni osiągniętym. Koniecznym w katechezie jest nie tylko doprowadzenie do wiary, ale także do dawania o niej świadectwa. Wyznanie wiary dojrzałego chrześcijanina musi być zatem zawsze powiązane ze świadectwem wiary. Te elementy składowe procesu prowadzenia do poznania wiary, zaczerpnięte z najnowszego dyrektorium katechetycznego,

⁵² *Ksiądz Franciszek Blachnicki wizjoner nowego człowieka i żywego Kościoła*, (red.) Gogolik M., Bydgoszcz 2018.

⁵³ G. Wilczyńska, *Wychowawca wolnych ludzi*, Kraków 2018.

⁵⁴ Por. M. Gogolik, *Katecheza kerygmatyczna według ks. Franciszka Blachnickiego – inspiracje dla współczesnej katechezy*, w: *Franciszek Blachnicki wizjoner nowego człowieka i żywego Kościoła*, dz. cyt., s. 65.

⁵⁵ Z. Nosowski, *Przedmowa*, w: F. Blachnicki, *Sympatycy czy chrześcijanie? Katechumenat na dzisiejszą godzinę*, dz. cyt., s. 5.

⁵⁶ J. Bagrowicz, *Ks. Franciszek Blachnicki w służbie pedagogii wiary*, „Studia Włocławskie” 20 (2018), s. 500.

stanowią klucz rozważań niniejszego artykułu. Na ich podstawie, a w odniesieniu do nauczania Jana Charytańskiego oraz Franciszka Blachnickiego, ukazane zostaną następujące aspekty wiary: poznawczy wymiar wiary, doświadczenie wiary, dojrzewanie w wierze oraz świadectwo wiary.

Słowa kluczowe: wyznanie wiary, wiara, katecheza, Jan Charytański, Franciszek Blachnicki.

Summary

Among the main tasks set for catechesis is the induction into the cognition of faith. The process consists in the introduction to the truths of faith, the Holy Bible, the living tradition of the Church, the Creed and a consistent doctrinal vision. It is important not to contrapose the content and the experience of faith because it is the experience of faith that renders the person capable of professing faith. It is equally important to realise that the person grows in faith that is never fully achieved. Catechesis must not only lead to faith but also give witness to it. Thus the profession of faith by a mature Christian must always involve giving witness to faith. These component parts in the induction into faith, derived from the latest edition of the Directory for Catechesis, are essential to the considerations proposed in this article. Upon this backdrop the following aspects of faith are discussed in regard to the teachings of Jan Charytański and Franciszek Blachnicki: a cognitive dimension of faith, the experience of faith, growth in faith and witness to faith.

Keywords: profession of faith, faith, catechesis, Jan Charytański, Franciszek Blachnicki.

Riassunto

Tra i compiti principali della catechesi c'è l'introduzione alla conoscenza della fede. Il processo consiste nell'introduzione alle verità di fede, alla Sacra Bibbia, alla tradizione viva della Chiesa, al Credo e ad una coerente visione dottrinale. È altrettanto importante rendersi conto che la persona cresce in una fede che non è mai pienamente raggiunta. La catechesi non deve solo condurre alla fede, ma anche testimoniare. Perciò la professione di fede da parte di un cristiano maturo deve comportare sempre la testimonianza di fede. Su questo sfondo vengono discussi i seguenti aspetti della fede rispetto agli insegnamenti di Jan Charytański e Franciszek Blachnicki: una dimensione cognitiva della fede, l'esperienza della fede, la crescita nella fede e la testimonianza della fede.

Parole chiavi: professione di fede, fede, catechesi, Jan Charytański, Franciszek Blachnicki.

Bibliografia

- Bagrowicz J., *Ks. Franciszek Blachnicki w służbie pedagogii wiary*, „Studia Włocławskie” 20 (2018), s. 497-518.
- Blachnicki F., *Idea Kościoła we współczesnej literaturze teologiczno-pastoralnej*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 4 (1971), s. 39-141.
- Blachnicki F., *Kerygmatyczna odnowa katechezy (Zorientowanie w problematyce)*, Warszawa 2005.

- Blachnicki F., *Pisma katechetyczne*, t. 2: *Katechetyka fundamentalna*, red. M. Marczewski, R. Murawski, K. Misiaszek, Warszawa 2006.
- Blachnicki F., *Sympatycy czy chrześcijanie? Katechumenat na dzisiejszą godzinę*, Kraków 2004.
- Blachnicki F., *Zaryzykować wiarę*, Kraków 2013.
- Buchta R., *Mistagogia w polskiej refleksji i praktyce katechetyczno-duszpasterskiej po II Soborze Watykańskim*, Katowice 2017.
- Buchta R., *Zadania katechetyczno-duszpasterskie wskazane przez ks. Franciszka Blachnickiego w Katechumenacie na dzisiejszą godzinę. Spojrzenie w perspektywie minionego półwiecza*, „*Studia Pastoralne*” 17 (2021), s. 104-121.
- Charytański J., *W kręgu zadań i treści katechezy*, Kraków 1992.
- Charytański J., *Katecheza o Duchu Świętym według „Katechizmu Kościoła katolickiego”*, Warszawa 1999.
- Charytański J., *Niektóre wskazania wychowawcze „Katechizmu Kościoła katolickiego”*, Warszawa 1997.
- Charytański J., *Rzeczywistość miłości w „Katechizmie Kościoła katolickiego”*, Kraków 1998.
- Charytański J., Sondej C.M., *Kim jestem jako człowiek i chrześcijanin. Rozważania w oparciu o Katechizm Kościoła katolickiego*, Kraków 2006.
- Charytański J., *Synod 1977 a orientacja antropologiczna w katechezie*, „*Collectanea Theologica*” 50/1 (1980), s. 53-68.
- Charytański J., *Z Dobrą Nowiną w szkole*, Warszawa 1991.
- Długosz A., *Wspomnienie o Ks. prof. dr. hab. Janie Charytańskim SJ*, w: *Jan Charytański SJ jako szef i katecheta. Wspomnienia*, red. I. Popiołek, S. Cieślak, Kraków 2015, s. 33-35.
- Gogolik M., *Katecheza kerygmatyczna według ks. Franciszka Blachnickiego – inspiracje dla współczesnej katechezy*, w: *Ksiądz Franciszek Blachnicki wizjoner nowego człowieka i żywego Kościoła*, (red.) Gogolik M., Bydgoszcz 2018., s. 65-78.
- Gogolik M. (red.), *Ksiądz Franciszek Blachnicki wizjoner nowego człowieka i żywego Kościoła*, Bydgoszcz 2018.
- Kopiczko T., *Punkty fundamentalne teologicznej perspektywy katechezy w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego*, w: *Ks. Franciszek Blachnicki – katechetyk i pastoralista. W dwudziestą rocznicę śmierci Sługi Bożego*, red. R. Buchta, Katowice 2009, s. 122-135.
- Kubik W., *Odszedł do Pana wybitny katechetyk – Ks. prof. zw. dr hab. Jan Charytański SJ*, w: *Jan Charytański SJ jako szef i katecheta. Wspomnienia*, red. I. Popiołek, S. Cieślak, Kraków 2015, s. 9-30.
- Nosowski Z., *Przedmowa*, w: F. Blachnicki, *Sympatycy czy chrześcijanie? Katechumenat na dzisiejszą godzinę*, Kraków 2004, s. 5-12.
- Offmański A., *Zmagający się o kształt polskiej katechezy śp. Jan Charytański TJ: 23 VI 1922-4 VIII 2009*, „*Colloquia Theologica Ottoniana*” 2 (2009), s. 67-74.
- Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium katechetyczne (DK)*, (wyd. pol.), Kielce 2020.
- Sawa P., *Współczesna duchowość katolicka w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego. Konteksty, komponenty, aktualność*, „*Studia Pastoralne*” 17 (2021), s. 35-56.

Terlikowski T.P., *Franciszek Blachnicki. Ksiądz, który zmienił Polskę*, Kraków 2021.

Wilczyńska G., *Wychowawca wolnych ludzi*, Kraków 2018.

Wodarczyk A., *Prorok żywego Kościoła. Ks. Franciszek Blachnicki (1921-1987) – życie i działalność*, Katowice 2008.

O autorze

Kamilla FREJUSZ – doktor teologii pastoralnej, wykładowca AKW Collegium Bobolanum, adiunkt w Katedrze Teologii Duchowości i Teologii Pastoralnej, członek Stowarzyszenia Katechetyków Polskich.